

## 2. ÜNİTE

**BİR EĞİTİMCİ  
OLARAK  
PEYGAMBERİMİZ**



### **KAVRAMLAR**

- Terbiye
- Tedricilik
- Nasihat
- Vaaz
- İrşat
- Terğib
- Terhib

### **NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?**

- Toplumların İslahında Peygamberlerin Rolü
- Peygamberimizin Eğitimde Kullandığı Temel İlke ve Metotlar
- Peygamberimizin Eğitiminde Hedef Kitle
- Peygamberimiz Döneminde Eğitim Mekânları
- Hz. Âişe'nin Kişiliği ve İlim Öğrenmedeki İştiyakı
- İlim Öğrenmenin Fazileti ile İlgili Bir Hadis

## 2. BİR EĞİTİMCİ OLARAK PEYGAMBERİMİZ

### HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Toplumların ıslahında peygamberlerin üstlendiği görevler neler olabilir?
2. Hz. Peygamber'in "Allah sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz ancak kalplerinize ve amellerinize bakar." (Müslim, Birr, 34.) sözünden ne anlıyorsunuz?
3. Hz. Peygamber konuşmalarında hikâyelerden yararlanırdı. Muhatapları açısından bunun ne gibi faydaları olabilir?
4. Hz. Peygamber Dönemi eğitim mekânları ile ilgili neler biliyorsunuz?
5. Hz. Peygamber'in tebliğ faaliyetlerinde toplumun bütün kesimlerini dikkate alması hakkında neler biliyorsunuz?

### 1. İnsanlığın Eğitimcisi Olarak Peygamberler

İnsanı yoktan var eden Allah Teâlâ, ona doğru bilgiyi ulaştıracak ve onun hidayetine yol gösterecek elçileri de görevlendirmiştir. Peygamberler bu amaçla gönderilmiş, seçkin karaktere sahip insanlardır. Görevleri ilahi mesajı tebliğ etmek olan peygamberler, aynı zamanda bu mesajların hayata nasıl tatbik edileceğini yaşantılarıyla göstermişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de peygamber anlamında nebi ve resul kelimeleri geçer.

Kur'an-ı Kerim'de kendisine peygamber gelmemiş hiçbir topluluk olmadığı beyan edilir.<sup>1</sup> Bazı peygamberlerin ismi zikredilse de sayısı hakkında Kur'an'da kesin bir bilgi yoktur. Yeryüzündeki ilk insan aynı zamanda bir peygamber olan Hz. Âdem'dir (a.s.). Dolayısıyla yeryüzünde peygamberden ve tebliğden uzak bir dönem yaşanmamıştır. Peygamberler vahiy aracılığıyla ahlaki değerlerin oluşmasına katkıda buldukları gibi çeşitli mesleklerle öncülük ederek toplumsal gelişmeye de vesile olmuştur.<sup>2</sup>

Peygamberlerin amacı; toplumun ilahi emir ve nehiyler çerçevesinde hayatlarını tanzim etmelerinde onlara rehberlik etmek, böylece insanların dünyevi ve uhrevi mutluluğa erişmelerini sağlamaktır. Peygamberlerin görevleri arasında "müjdelemek ve sakındırmak"<sup>3</sup> önemli yer tutar. İnanıp inanmama sorumluluğu ise akıl ve irade sahibi insana aittir. Peygamberler, tebliğ ettikleri inancı kabul eden insanlara inanç esaslarını ve yapmakla yükümlü oldukları ibadetleri öğretirler. Aynı zamanda somut olarak tecrübe etmeleri mümkün olmayan ahiret hayatı, hesap günü vb. konulardaki bilgileri de peygamberler öğretir.



### Bir Ayet

**"Ant olsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Fakat onlar, yalancılıkla itham edilmelerine ve eziyete uğramalarına rağmen sabrettiler, sonunda yardımımız onlara yetişti. Allah'ın sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. Muhakkak ki peygamberlerin haberlerinden bazıları sana da geldi."**

(En'am suresi, 34. ayet.)

1 bk. Nahl suresi, 63. ayet; Yunus suresi, 47. ayet.

2 M. Asım Köksal, İslam Tarihi, C 1, s. 94-203.

3 bk. Nisa suresi, 165. ayet.





### Görsel 2.1

Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin tebliğ çalışmalarından bahsedilir.

Peygamberler, içinde bulunduğu toplumun tepkisiyle karşılaşmış ancak kendilerine verilen görevi yerine getirmekten asla vazgeçmemiştir. Hatta şiddetli baskılara karşı en büyük mücadeleyi veren Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) bu sebeple "ül'l-azm" sıfatı verilmiştir.<sup>6</sup> Bu sıfat üstlendikleri tebliğ görevini yılgınlık göstermeden yerine getirdiklerini, zorluklara göğüs germede azim ve sebat gösterdiklerini ifade eder.



### Düşünelim Paylaşım

**"Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez."** (Yunus suresi, 47. ayet.)

**"Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara ayetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin."** (Bakara suresi, 129. ayet.)

**"Müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın..."** (Nisa suresi, 165. ayet.)

**Peygamberlerin görevleri ile ilgili yukarıdaki ayetlerden çıkarılacak sonuçlar neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

## 2. Peygamberimizin Eğitimde Temel İke ve Metotları

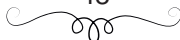
Peygamberimize (s.a.v.) gelen ilk emir, "Yaratan Rabbinin adıyla oku."<sup>7</sup> olmuştur. Vahyin bu ilk kelamında "Rab" sıfatı zikredilerek Allah Teâlâ'nın kâinattaki her şeyin sahibi olduğu, varlıkların ihtiyaçlarını gözettiği ve onları yönetip idare ettiği vurgulanır. Böylece onları hâlden hâle geçirerek terbiye ettiği ve layık oldukları makama ulaştırdığına dikkat

4 bk. Bakara suresi, 136. ayet; Âl-i İmrân suresi, 84. ayet.

5 bk. Tin suresi, 4-5. ayetler.

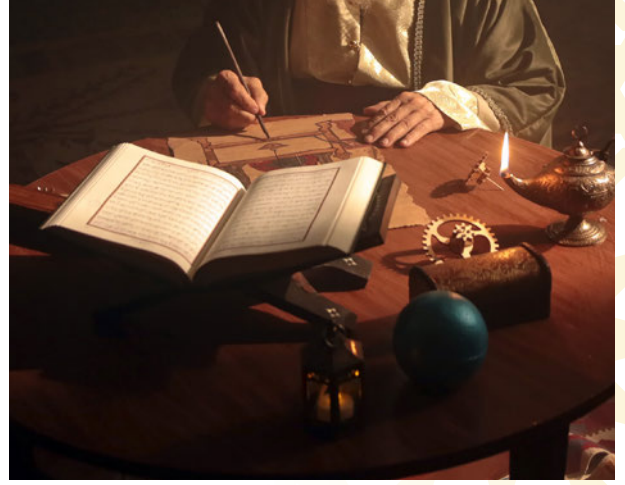
6 bk. Ahkâf suresi, 35. ayet.

7 bk. Alak suresi, 1. ayet.



çekilir. Ayrıca Hz. Peygamber'in ilim ve hikmetleri içeren Kur'an aracılığıyla insanları en mükemmele ulaştıracak bir tebliğ yaptığı belirtilmiştir. Peygamberimizin (s.a.v.) on üç yıllık Mekke Dönemi'nde özellikle üzerinde durduğu konular arasında inanç esasları başta gelir.

İslam'ın kısa zamanda geniş bir coğrafyaya yayılmasının en önemli sebebi, eğitim öğretimi merkeze almasıdır. Bu düşüncenin pratik örneklerini Allah Resulü'nün (s.a.v.) uygulamalarında görmek mümkündür. Resulullah (s.a.v.) tebliğin ilk dönemlerinde Erkam'ın (r.a.) evinde Müslümanlara Kur'an okuyup açıklıyor, sabır ve inançla onları eğitiyordu. Hicret öncesi Mus'ab b. Umeyr'i Medine'ye göndererek insanların İslam hakkında bilgilendirilmesini sağlamıştı. Bedir Gazvesi'nde ele geçirilen esirlerden okur yazar olan her biri, Medineli on çocuğa okuma yazma öğretmesi karşılığında hürriyetlerine kavuşmuşlardı. Bu örnek, eğitim ve öğretim için her fırsatın değerlendirildiğini göstermesi açısından önemlidir. Vahiy katiplerinden Zeyd b. Sabit bu sırada okuma yazma öğrenen ensar çocuklarından biriydi.



**Görsel 2.2**  
İslamiyet ilme ve âlime önem verir.

### Yanlış İnanç ve Düşüncelerin Tashihi

Peygamber (s.a.v.), hedeflediği toplum modelinde öncelikle huzur ve barışın sağlanması gerektiğine inanmış ve ilk kardeşlik uygulamasını Mekke Dönemi'nde yapmıştı. Bu nedenle Allah Resulü (s.a.v.) hürriyetine kavuşturduğu Zeyd b. Harise'yi, Hz. Hamza ile kardeş ilan etmişti. Ebu Huzeyfe'nin azatlı kölesi Salim ise Mekke'de okuma yazma bilen birkaç kişiden biri olan Ebu Ubeyde b. Cerrah ile kardeş olmuştu.<sup>8</sup> Yine azat edilmiş Bilal-i Habeşi de Kureys'in saygın üyesi Ubeyde b. el-Haris ile kardeşlik bağı kurmuştu.<sup>9</sup> Böylece Hz. Peygamber, İslam'da makam, mevki ve ırk ayrımı olmadığını göstermiş; kişinin benmerkezcilikten uzaklaşıp diğerkâm olmasını sağlamıştır. Yeterliliğine bakarak azat edilmiş köleyi bile ordu kumandanı veya vali olarak görevlendirmişti.<sup>10</sup> Ortaya çıkan bir duvarın tuğlaları hükmündeki evrensel kardeşlik anlayışı, İslam'ın kitleler arasında yayılmasını hızlandırmıştı.

Mahzum kabilesinden bir kadının hırsızlık yaptığında cezadan kurtulmak için soyunun üstünlüğünü öne çıkarması, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) üzmüştü. Allah Resulü (s.a.v.), bir suç işlendiğinde suçlunun toplumdaki konumuna göre ceza almasından dolayı önceki milletlerin helak olduğuna dikkat çekmişti. Cezayı hak eden kişinin kızı Fatıma (r.a.) olsa dahi adaletten ayrılamayacağını belirtmişti.<sup>11</sup> Peygamberimizin (s.a.v.) soy üstünlüğüne değer verilen bir toplumda devrim niteliğindeki bu davranışı önemli bir dönüm noktasıdır.

Toplumun bir üyesi olarak onu ıslah etmekle görevli Hz. Peygamber, yanlış din anlayışlarını reddederek aşırılıklardan kaçınmayı tercih etmiştir. Ashabdan birisinin gecelerini namaza ayıracağını, diğerinin gündüzlerini oruçla geçireceğini işiten Allah Resulü (s.a.v.) onları çağırarak

8 Seyfullah Kara, Hz. Muhammed'in Oluşturmayı Hedeflediği Toplumun Bazı Sosyal Temel İlkeleri, s. 485.

9 İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Evrensel Mesajı, s. 112-113.

10 Buhârî, Meğâzî, 87.

11 bk. Buhârî, Hudud, 11,12.

ibadet için bile olsa dinde aşırılık olmadığı uyarısında bulunmuştu. En hayırlı olanın dünya için ahiretini, ahiret için dünyasını feda etmemek olduğunu belirten Allah Resulü (s.a.v.), onlara dengeyi gözeterek orta yolu bulmalarını tavsiye etmişti.<sup>12</sup> Ayrıca Cahiliye Dönemi'nde uğursuz sayılan bazı batıl inançları ortadan kaldırarak zihinlerdeki karmaşayı engellemiştir. Hz. Peygamber; çeşitli hayvan, eşya ve bazı günlerde uğursuzluk olduğuna dair cahiliye inanışlarını reddederek Allah'ın (c.c.) kendine sığınanlardan vesvese ve korkuları giderdiğini belirtmiştir.<sup>13</sup> Fal ve sihirle uğraşmayı Rabbinde tevekkül edenlerin de cennete gireceklerini müjdelemiştir.<sup>14</sup>

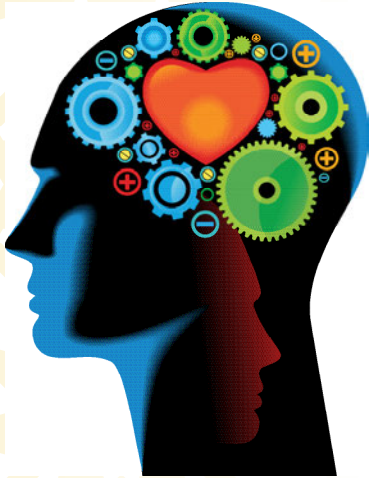


## Düşünelim Paylaşalım

**Allah Resulü, yanlış inanç ve düşünceleri tashih ederken nasıl bir yol izlemiştir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

### Kalp ve Nefs Eğitime Öncelik Vermesi

Kalp, insanın onu diğer canlılardan ayıran ve ilahi hitaba karşı sorumlu olan manevi merkezidir. İnsanın içindeki his ve düşünceler dışarıya eylem olarak yansır. Allah Resulü (s.a.v.), *“Allah sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz ancak kalplerinize ve amel-lerinize bakar.”*<sup>15</sup> diyerek niyet ve amel arasındaki ilgiye dikkat çekmiştir. Davranıştaki gaye, Allah (c.c.) rızasından ve ihlastan uzak olduğunda amellerin bir değeri olmayacaktır. Peygamberimiz (s.a.v.), ihlasla amelde bulunmanın önemini, kıyamet günü Allah'ın huzuruna amelleri boşa gitmiş olarak getirilen üç kimseyi örnek göstererek anlatır. Bunlar; kahraman denilsin diye savaşmış şehit olan, övgü için ilim öğrenip öğreten, cömert desinler diye malını hayır işlerine harcayan kimselerdir.<sup>16</sup> Bu kişiler, asıl niyetleri nedeniyle imtihanlarını kaybetmişlerdir. Allah Resulü (s.a.v.), niyet edildiği hâlde çeşitli nedenlerden dolayı yapılamayan hayırlı bir amelin de yapılmış gibi



#### Görsel 2.3

*İslam, kalp ve nefis eğitimine önem verir.*

mükâfatla sonuçlanacağı müjdesini vermiştir.<sup>17</sup>

Kur'an-ı Kerim'de kalplerdeki her şeyin ahirette ortaya çıkacağından bahsedilerek insanın hayra yönelmesi emredilir.<sup>18</sup> Yeni bir medeniyet ve toplum inşa etme

çabası içinde olan Peygamberimiz (s.a.v.), *“Dikkat edin, vücutta bir et parçası vardır ki o sıhhatli olunca bütün vücut sağlam olur, o bozulunca bütün vücut bozulur. Dikkat edin işte o kalptir.”*<sup>19</sup> diyerek inancın yerleşeceği mekâna dikkat çekmiştir. Kalbin eğitimi için gerekli olan yolları göstererek *“Kul bir günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta belirir. Eğer sahibi pişman olur tövbe ederse kalbi yine parlar. Günaha devam ederse bu leke çoğalır. Nihayet öyle bir duruma gelir ki leke bütün kalbi istila eder.”*<sup>20</sup> buyurmuştur. Resul-i Ekrem ayrıca nefsi etkileyen acelecilik gibi duygulardan kalbin bozulmasına ve imandan sapsmasına sebep olan gıybet,

12 Buhârî, Nikâh, 1.

13 bk. Ebu Dâvûd, Tıb, 24.

14 bk. Buhârî, Rikak, 21.

15 Müslim, Birr, 34.

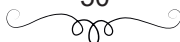
16 Müslim, İmâre, 152.

17 Buhârî, Rikak, 31.

18 bk. Târik suresi, 9. ayet.

19 Buhârî, İman, 39; Müslim, Müsakat, 107.

20 İbn Mâce, Zühd, 29.



kibir, kötü zan, ikiyüzlülük, cimrilik ve haset gibi kötü huylardan Müslümanları uzaklaştırmaya çalışmıştır. “Bir Müslüman’a sövmek günahdır.”<sup>21</sup> ve “Bir kulun kalbinde iman ile haset bir arada bulunmaz.”<sup>22</sup> tavsiyeleri bu çabasına örnek gösterilebilir. Peygamberimize (s.a.v.), nefsinin isteklerini yerine getirmekten başka bir amacı olmayıp kalbi katılaştıranın tedavisinin ne olduğu sorulduğunda “Öyleyse fakirin karnını doyur, yetimin başını okşa.”<sup>23</sup> cevabını vermişti.



### Bir Hadis

يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ

“Ey kalpleri çevip çeviren Rabbim! Kalbimi dinin üzere sabit kıl.”

(Müslim, İman, 2.)

### Uygulamaya Önem Vermesi

Allah Resulü (s.a.v.) vaktini boşa harcamaktan hoşlanmazdı. O; insanın malını nasıl kazanıp nereye harcadığı, ömrünü nasıl geçirdiği, bildikleriyle amel edip etmediği, gençliğini nasıl değerlendirdiği gibi hususlarda kıyamet günü Allah Teâlâ'nın huzurunda hesap vereceğini ifade etmişti.<sup>24</sup> Böylece insanın sorumluluklarını yerine getirme bilincine sahip olmasını arzulamıştı. Ölüm veya hastalık gelmeden insanın zamanın kıymetini bilerek hayatını salih amellerle değerlendirmesini istemiştir.<sup>25</sup> İnsanın öğrendiklerini uygulayarak her geçen gün gelişme göstermesi, ibadetlerini az da olsa devamlı yapabilmesi Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından hoş karşılanmıştı. Sahabeden birisi Hz. Peygambere, “İbadetlerin en faziletlisi hangisidir?” diye sorunca Peygamber (s.a.v.) “Vaktinde kılınan namazdır.”<sup>26</sup> buyurmuştu. Başka bir zaman hangi sadakanın faziletli olduğu sorusuna “Sağlığı yerindeyken ve fakirlikten korkup daha zengin olma hırsına kapıldığı sırada verdiği sadakadır.”<sup>27</sup> cevabını vermişti. Rahmet Elçisi, kendisine vahyedilen bilgiyi insanlara ulaştırmada büyük bir titizlik göstermişti. Aynı titizliği, insanların Müslümanca yaşaması hususunda da göstererek onları teşvik etmiştir.<sup>28</sup>



### Görsel 2.4

Vakit, Müslüman için en kıymetli hazinedir.



### Bir Hadis

“Her nerede olursan ol, Allah’tan kork! Kötülüğün arkasından onu silecek bir iyilik yap. İnsanlara güzel ahlakla muamele et.”

(Tirmizî, Birr, 55.)

21 Buhârî, İman, 36; Müslim, İman, 116.

22 Nesâî, Cihad, 8.

23 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 2, s. 387.

24 bk. Tirmizî, Sıfatü'l-kıyame, 1.

25 bk. Hâkim, Müstedrek, C 4, s. 341.

26 Buhârî, Tevhid, 48.

27 Buhârî, Zekât, 11.

28 İbn Mâce, Sünnet. 19.



Allah Resulü (s.a.v.), İslam'ı sadece ibadetlerle sınırlayıp ahlaki zaafırla yaşayanları kıyamaet günü müflis olarak damgalanma tehlikesine karşı uyardı. Hz. Peygamber, Müslümanın kendisi için istediği şeyi din kardeşi için de talep etmemesi durumunda onun Allah'ın sevdiği mümin mertebesine erişemeyeceğini belirtmişti.<sup>29</sup> Ayrıca bir haksızlık görüldüğünde seyirci kalınmayıp olumsuzluğun el ile olmazsa dil ile düzeltilmesini tavsiye etmiştir. Her ikisini de yapmayı sadece kalbiyle haksızlığı reddetme, kişinin imanının yeterli derecede olgunlaşmadığının işareti olarak kabul edilmiştir.<sup>31</sup>

### Kolaydan Zora Doğru Gidişi Tercih Etmesi

İnsan kendisine zor gelen şeylerden kaçınma eğilimindedir. Bunun bilincinde olan Peygamberimiz (s.a.v.) muhataplarını önce tevhid ilkesiyle tanıştırmış ve Allah'a iman üzerinde durmuştur. Allah Resulü'nün (s.a.v.) bu yaklaşımı, iman lezzetini tadan Müslümanların emir ve nehiyleri kavrama ve İslamı benimseme sürecini de hızlandırmıştır. Allah Resulü'nün *"Dinde yumuşaklıkla ilerleyin."* tavsiyesi insanın dengeli bir şekilde kademeli olarak ilerlemesini belirtir.<sup>32</sup>



#### Bir Ayet

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى . وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى . فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى .

**"Onun için kim (elinde bulunandan) verir, Allah'a karşı gelmekten sakınır ve en güzel sözü (kelime-i tevhidi) tasdik ederse biz onu en kolay olana kolayca iletiriz."**

(Leyl suresi, 5-7. ayetler.)

İslam, toplumun kültürel yapısındaki kimi uygulamaları kabul ederken kimini de düzenleme gereği duymuştur. Bazısıyla da aşamalı olarak mücadele etmiştir. Böylece insanların ilahi hükümleri anlamaları, kabullenmeleri ve hayatlarına tatbik etme süreci kolaylaşmış; düşünmeden yargılamaları engellenmiştir. Kur'an-ı Kerim'in yirmi üç yılda ayet ayet indirilmesi kolaydan zora doğru gidişi gösterir. Hz. Âişe insanların yeterince İslami bilince sahip olduktan sonra helal haramla ilgili ayetlerin indiğini belirtmiş, ilk önce içki yasağı inseydi insanların asla bu emre uymayacaklarını vurgulamıştır.<sup>33</sup> Peygamberimizin (s.a.v.) kabir ziyaretini yasaklayıp sonra serbest bırakması da bu ilkenin önemini gösterir.<sup>34</sup>



#### Bir Hadis

*"Din kolaylıktır. Bir kişi takatinin üstünde ibadete kalkışırsa din karşısında âciz kalır. Bunun için aşırıya kaçmayın, dosdoğru yolu tutun ve (salih amellerden alacağınız mükafattan ötürü) sevinin. Sabah, akşam ve gecenin bir kısmında (dinç olduğunuz vakitlerden) yararlanın (ki ibadetinize devam edin)."*

(Buhârî, İman, 29.)

29 Müslim, Birr, 59.

30 Buhârî, İman, 7.

31 Nesâî, İman, 17.

32 bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 3, s. 199-200.

33 bk. Buhârî, Fedailü'l-Kur'an, 6

34 bk. Müslim, Edâhi 37



Peygamberimizin (s.a.v.) eğitim sisteminde öncelikle muhatapların inanç esaslarını benimsemesinin öne çıktığı görülür. Daha sonra ibadetle ilgili hususların uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulamalar da birden ortaya çıkmamıştır. Mekke Dönemi'nde sabah ve akşam olmak üzere iki vakit kılınan namazın bugünkü hâlinin emredilmesi insanların dinî hassasiyetlerinin olgunlaşmasından sonradır.<sup>35</sup>

### Muhatabın Özelliklerini Gözetmesi

Allah Resulü (s.a.v.) karşısındaki insana anlayabileceği şekilde hitap ederdi. O, muhatapının algılama düzeyini, ferdi farklılıklarını, öğrenim seviyesini, kültürel ve ekonomik durumunu gözettiği gibi içinde bulunduğu anı da değerlendirirdi. Seçtiği örnek ve benzetmeler, muhatapının tanıdığı kavramlardan oluşmaktaydı. Allah Resulü (s.a.v.) bir gece ashabıyla beraberken gökyüzündeki hilali nasıl görüyorlarsa kıyamette Allah Teâlâ'yı da öyle apaçık göreceklerini söyleyerek ashabını müjdelemiştir.<sup>36</sup> Böylelikle onların Allah (c.c.) ve ahiret inancının pekişmesini sağlamıştı.

Peygamberimiz (s.a.v.) hitap ettiği kimselerin bildiği yönlerini vurgulayarak konuşmayı tercih etmiş ve onları ikna etmeye çalışmıştı. Allah Resulü (s.a.v.) savaşa katılmak için kendisinden izin isteyen bir sahabinin anne-babasının ona muhtaç durumda olduğunu öğrenince "Öyleyse onlar için çaba göster."<sup>37</sup> diyerek ebeveynine olan sorumluluğunun daha acil olduğunu hatırlatmıştı. Rahmet Elçisi, Allah'a (c.c.) yakın olmak veya nafile ibadet kastıyla devamlı yapacağı bir tavsiye isteyenlere yaşına, yapabilme becerisine, bedevi ya da hadari oluşuna, kişilik yapısına göre farklı tavsiyelerde bulunmuştu. Kiminden sınırlanmamasını isterken kiminden insanlara yemek yedirmesini, selam vermesini, güzel davranmasını ya da diline sahip olmasını istemişti.

### Sevgi, Şefkat ve Merhameti Esas Alması

Allah Resulü'nün (s.a.v.) engin merhametinden herkes nasiplenmişti. Müminlere karşı sevgisi sınırsız olan Peygamberimizin (s.a.v.) şefkati, ona kaba davrananlara karşı sabır, zalimlere ise hidayet dileme şeklinde tecelli etmişti. İnsanlara şefkatle davranışı sebebiyle katı veya ön yargılı olan kimseleri bile ikna edebiliyordu. Hz. Âişe, Peygamberimizin (s.a.v.) meclisinde herkesin kendisini değerli hissettiğini ifade eder. Allah Resulü (s.a.v.) yaklaşımı ile insanlara değer verirdi. Bir günah işlemek için kendisinden izin isteyen gence etrafındakiler tepki gösterdiklerinde onları yatıştırmış, sakin ve şefkatli konuşmasıyla gencin sorusunun doğru cevabını kendine buldurmuştu.<sup>38</sup> Peygamberimiz (s.a.v.) gencin kibir, alınganlık, acelecilik gibi zaaflarıyla savunmaya geçmesini gerektirecek bir tavırdan uzak durmuştu. Böylece gencin kimlik gelişimini müspet şekilde geliştirmesine imkân sağlamıştı. Nebi (s.a.v.), aynı tavrını bir bedevinin mescidi kirletmesini engelleme olayında da sergilemiş, mescidi bir eğitim ortamına dönüştürmüştü.<sup>39</sup>



**Görsel 2.5**  
Mescitler eğitim amacı ile de kullanılmıştır.

35 bk. İsra suresi 78. ayet; En'am suresi, 72. ayet.

36 bk. Müslim, İman, 302.

37 Müslim, Birr, 5.

38 bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 256-257.

39 bk. Tirmizî, Taharet, 112.



## Okuma Parçası

### KÜÇÜK NA'T

Göz seni görmeli, ağız seni söylemeli  
Hafıza seni anmak ödevinde mi  
Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli  
Sen Eskimoların ısınması sevgililer mahşeri

Aklım yeni bir akıldır çiçeklerden  
Mantığım mantığın üstünde yeni  
İçimde Nuh'un en yeni tufanı  
Dünyaya ayak basıyorum yeniden

Göz seni görmeli ağız seni söylemeli  
Bütün deniz kıyılarında seni beklemeli

Yüzlerce yıl geçiyor belki bir bulut geçiyor  
Ben yeni doğmuş bir çocuk gibi  
Herkesin konuştuğu dilden mahrum  
Ama yepyeni bir dil konuşmanın sevinci

Bütün deniz kıyılarında seni anmalı  
Sen buzulların erimesi Eskimoların ısınması

...

(Sezai Karakoç, Gün Doğmadan, s. 119.)

### Örnek, Benzetme ve Kıssaların Kullanılması

Kur'an-ı Kerim'in önemli bir kısmında geçmiş ümmetlerin ve peygamberlerin kıssalarından bahsedilmiştir. Kıssalar, inkâr edenleri uyarır ve onların yaşananlardan ibret almalarını amaçlar. İman edenleri de savundukları fikirlerinde sebatkâr kılarak karşılaştıkları sıkıntılarda teselli bulmasını sağlar. Nebi (s.a.v.); Kur'an'dan kıssalar anlatır, dinî ve ahlaki konularda nasihat eder, uhrevî mükafat ve azaba dair bilgiler vererek teşvik ve ikazda bulunurdu. Ancak bunu, muhataplarının dinlemeye istekli oldukları zamanlarda yapardı.<sup>40</sup>

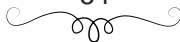


### Bir Hadis

*"Mümin bal arısına benzer; güzel (helal) şeyler yer, güzel şeyler (Hakk'ın rızasına uygun olanı) üretir, güzel yerlere konar (Salihlerle dost olur.). Konduğu yeri de kırmaz ve bozmaz."*

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 2, s. 199.)

40 bk. Buhârî, İlim, 11-12.





## Düşünelim Paylaşalım

Allah Resulü (s.a.v.) bir gün yere düz bir çizgi çizdi ve “*Bu, Allah’ın yoludur.*” dedi. Sonra sağına soluna bazı çizgiler çizdi. “*Bunlar da birtakım yollardır, her yolun başında ona çağırانlar vardır.*” dedikten sonra En’am suresi, 153. ayeti okudu: “**Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah’ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti.**”

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 435.)

**Peygamberimizin (s.a.v.) yukarıda örneği verilen eğitim metodunun faydaları neler olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

Hz. Peygamber, yolculuk sırasında susamış bir kimsenin kuyuya inerek ihtiyacını giderdikten sonra susuzluktan nemli toprağı yalayan bir köpeğı görünce tekrar kuyuya inip ayakkabısıyla onu da sulamaya çalışmasına dair kıssayı anlatmıştı. Bunun üzerine sahabiler, “Hayvanlara iyi davranmanın mükafatı var mı?” diye sormuşlardı. Hz. Peygamber “*Her canlıya yapılan iyilikte bir sevap vardır.*” buyurmuştu.<sup>41</sup> Allah’ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanacakları bir ameli işaret eden bu kıssa, insanın her faaliyetinin iyiliğe dönüşebileceğı hususunda sahabilerde yeni bir ufuk açmıştı.

### Soru Cevap Yönteminin Kullanılması

Soru sorarak muhataplarının dikkatini çekmek Hz. Peygamber’in eğitim yöntemlerinden biriydi. Bazen bir soru sorar, bazen de muhataplarının soru sormasına zemin hazırlardı. Çünkü soru sormanın merak duygusunu harekete geçirerek öğrenmeyi daha kolay ve kalıcı hâle getirdiğini bilirdi.

Allah Resulü (s.a.v.) bir gün “*Kişinin anne ve babasına sövmesi büyük günahlardandır.*” buyurdu. Orada bulunanlar “İnsan hiç anne babasına söver mi?” dediler. “*Kişi bir başkasının babasına söver, ancak o da onun babasına söver.*”<sup>42</sup> buyurdular. Resulullah (s.a.v.) başka bir hadiste ise şöyle buyurmuşlardır: “*Ne dersiniz, birinizin kapısının önünden bir nehir aksa günde beş defa o nehirden yıkansa onda kir diye bir şey kalır mı?*” Ashab, “Hayır, onda kirden eser kalmaz.” dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), “*İşte beş vakit namaz bunun gibidir. Onlarla (beş vakit namazla) Allah (c.c.) günahları yok eder.*”<sup>43</sup> buyurmuştur.



**Görsel 2.6**  
Soru cevap metodu, Peygamberimizin (s.a.v.) kullandığı bir yöntemdi.

41 Müslim, Selam, 153.

42 Buhârî, Edeb, 69.

43 Buhârî, Mevakit, 6; Tirmizî, Edeb, 80.



Peygamberimiz (s.a.v.) kendisine sorulan sorulara bazen soruyla karşılık verirdi. Bu şekilde muhatabını konu hakkında daha derin düşünmeye sevk ederdi: Bir adamın kıyametin ne zaman kopacağıyla ilgili sorusuna Allah Resulü (s.a.v.), “*Orası için ne hazırladın?*” sorusuyla karşılık vermişti. Adam “*Hesap günü için (farzlar dışında) fazladan namaz, oruç ve sadaka hazırlayamadım ancak Allah ve Resulü’nü seviyorum.*” deyince Hz. Peygamber, “*Sen sevdiğilerle beraber olacaksın.*”<sup>44</sup> buyurmuştu.



## Peygamberimden Öğrendim

Allah Resulü (s.a.v.) bir gün “*Müslümanın kim olduğunu biliyor musunuz?*” diye sordu. Ashab, “*Allah (c.c.) ve Resulü daha iyi bilir.*” dediler. Peygamberimiz (s.a.v.) de “*Müslüman diğer Müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu kimsedir.*” buyurdular. Ardından “*Müminin kim olduğunu biliyor musunuz?*” diye sordu, “*Müminlerin canları, malları hususunda kendisinden emin olduğu kimsedir.*” buyurdu.

(Tirmizî, İman, 12.)

### Yukarıda verilen hadise göre mümin kimdir?

## Terğib ve Terhibi Beraber Kullanması

Terhib “*dinin yanlış ve günah olarak nitelendirdiği söz ve davranışlardan sakındırmak*”, terğib ise “*doğru, faziletli kabul ettiği şeylere özendirip teşvik etmektir.*”<sup>45</sup> Böylece insandaki iki zıt kutup (korku ve ümit) bir araya gelerek insanın karar noktasında ihtiyaç duyduğu ahengi ona sağlamış olacaktır. Kur’an-ı Kerim’de ve hadislerde terğib ve terhibin daima dengeli olduğu, bir müjdenin yanında hemen bir uyarının anlatıldığı görülür. Peygamberimiz (s.a.v.) “*Hiç kimse diğerine karşı böbürlenmesin.*” diyerek kibirden kaçındırırken “*Allah için tevazu gösteren kimseyi Allah yüceltir.*” müjdesiyle de ahlaki gelişmeyi desteklemiştir.<sup>46</sup> Peygamber Efendimiz tebliğ sürecinde insanın mizacındaki bu iki noktayı göz önüne alarak terğib ve terhibi beraber kullanmıştır.

## Nasihate Önem Vermesi

Nasihahat, terğib ve terhibe benzer bir kavramdır. Başkasının hatalarını gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak için verilen öğütlere **nasihat** denir. Geçmiş kavimlerden bahseden ayetlerde peygamberlerin ümmetlerine nasihat ettiklerinden bahsedilir.<sup>47</sup> Aynı şekilde Resul-i Ekrem de tebliğ ettiği dinin özelliğini vurgulamak için üç defa tekrar ederek “*Din nasihattir.*” demiş, çevresindekilerin “*Kim için?*” diye sormaları üzerine “*Allah (c.c.) için, O’nun kitabı için ve O’nun elçisi için, müslümanların yöneticileri ve bütün Müslümanlar için.*”<sup>48</sup> buyurmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.), Müslüman’ın Müslüman üzerindeki haklarından

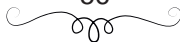
44 Müslim, Birr, 164.

45 Mehmet Görmez, “Terğib ve Terhib”, DİA, C 40, s. 508-509.

46 Müslim, Cennet, 65; Birr, 69.

47 bk. A’raf suresi, 62, 68, 79, 93. ayetler.

48 Buhârî, İman, 42; Müslim, İman, 95.



birinin de yüzüne karşı nasihatte bulunması veya gıyabında onun iyiliğini istemesi olduğunu belirtmiş,<sup>49</sup> özellikle kendisine nasihat edilmesini isteyenin bu talebine karşılık verilmesini emretmiştir. Gerek mescitte yaptığı vaaz, gerek çarşı pazarda yaptığı öğütler “Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.”<sup>50</sup> çerçevesi içindeydi.



### Bir Ayet

وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ

“Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt müminlere fayda verir.”

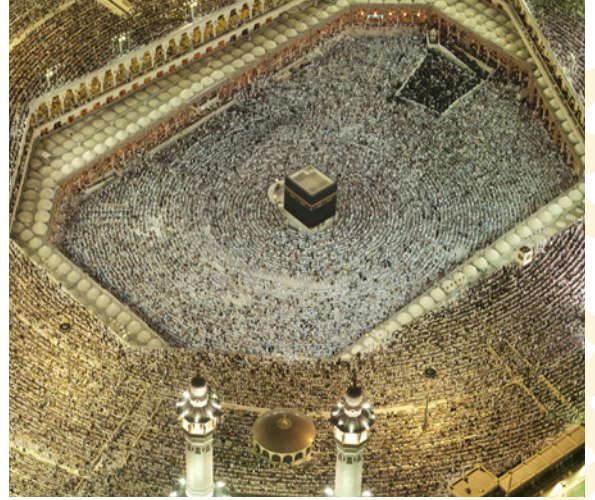
(Zariyat suresi, 55. ayet.)

Resul-i Ekrem (s.a.v.), değişik vesilelerle özellikle namazdan sonra ashabıyla sohbet eder, onlara vaaz ve nasihatte bulunurdu. Konuşması çoğunlukla kısa ve özlü olurdu.<sup>51</sup> Bir defasında sabah namazından sonra yaptığı etkileyici konuşma sebebiyle dinleyenlerin gözleri dolup kalpleri titremişti.<sup>52</sup> Resulullah (s.a.v.) cuma ve bayram hutbelerinde birkaç ayet okur, ardından cemaate vaaz ve nasihatte bulunurdu.<sup>53</sup> Sohbetini herkesin bildiği belli günlerde yapar, dinleyenleri bıktırmayacak şekilde kısa konuşurdu. Konuşmalarında iman esasları, ahiret hayatı, toplumsal meseleler, dinî emirler ve yasaklar gibi insan hayatını ilgilendiren konular üzerinde dururdu. Vaaz ve hutbelerinde zaman zaman sesini yükseltir, bazen konuya göre yüz ifadesinin değiştiği görülürdü.<sup>54</sup>

Peygamberimizin (s.a.v.); ashabına sorular sorması, doğru cevabı aldığı anda övmesi, söylediğini kuvvetlendirmek için tekrar etmesi onun eğitiminin temel ilkeleriydi. Muhatabının dikkatini çekmek için onun eline ya da omzuna dokunması, şefkat ve merhametle nasihat etmesi, terğib ve terhibi bir arada kullanması metotları arasındaydı.

### 3. Peygamberimizin Eğitiminde Hedef Kitle

Resul-i Ekrem'in İslam daveti; yaşlı genç, kadın erkek, büyük küçük, zengin fakir ayırmaksızın toplumun tüm kesimlerini içine alıyordu. Hz. Peygamber'in davetinin başarıya ulaşmasında onun yumuşak huyu, tevazusu, şefkat ve merhameti önemli bir yer tutuyordu. O, bu erdemlerle ashabına yaklaşmış, onların eksik ve yanlışlarını en iyi şekilde düzeltme yolunu tercih etmiştir. Bir seferinde yaşlı bir adam kalabalıkta Resulullah'a (s.a.v.) yaklaşmaya çalışıyordu. Sohbeti böldüğü için bu ihtiyara yol açmada ağır davranan ashabın tavrı Peygamberimizin (s.a.v.) gözünden kaçmamış,



**Görsel 2.7**  
Hz. Muhammed (s.a.v.) toplumun her kesimine hitap etmiştir.

49 bk. Tirmizî, Edeb, 1; Nesâî, Cenâiz, 52.

50 Buhârî, Edeb, 80.

51 bk. Ebu Dâvûd, Salât, 231.

52 bk. Tirmizî, İlim, 16; Ebu Dâvûd, Sünnet, 6.

53 bk. Müslim, Cuma, 41; Tirmizî, Salât, 365.

54 bk. Buhârî, İlim, 28.

“Küçüklere şefkat, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir.”<sup>55</sup> ikazında bulunarak yaşlı adama hürmet göstermelerini istemişti. Peygamberimizin (s.a.v.) nazarında tüm müminler bir vücudun azaları gibiydi. Allah Resulü (s.a.v.) kendisiyle görüşmek hatta tartışmak isteyen hiç kimseyi geri çevirmemiştir. İki Yahudi beraber Resulullah’a (s.a.v.) gelerek Müslümanlarla Yahudiler arasında ortak olan dokuz tane özellik sormuşlar ve aldıkları cevaplardan etkilenerak İslam’ı seçmişlerdi.<sup>56</sup>



### Bir Hadis

طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

“İlim talep etmek her Müslüman’a farzdır.”

(İbn Mâce, Sünnet, 17.)

Hz. Peygamber’in İslam’ı öğretmeye ne kadar önem verdiğini Temim b. Useyd şöyle anlatmaktadır: “Peygamber (s.a.v.) hutbedeydi. Yanına giderek ‘Ey Allah’ın Resulü yabancı bir adam geldi, İslamiyet hakkında bir şeyler sormak ve öğrenmek istiyor.’ deyince Allah Resulü (s.a.v.) hutbesini bırakıp yanıma geldi, Allah’ın kendisine öğrettiklerini bana öğretti. Sonra tekrar dönüp hutbesini tamamladı. Ben de o yabancıya Allah Resulü’nün (s.a.v.) bana öğrettiklerini anlattım.”<sup>57</sup>

Peygamberimiz (s.a.v.) sadece yaşlı ve yabancılara değil, çocuklara da aynı ilgiyle yaklaşmıştı. Çocuklarla şakalaşması,<sup>58</sup> bir şeyleri yasaklarken güzellikle yasaklaması,<sup>59</sup> hâl hatır sorması<sup>60</sup> onun çocuklarla olan iletişim şekillerine örneklik teşkil eder. Kendisine hayır duada bulunması için getirilen çocuklara dua eder, talep edenler için isimlerini koyardı. Kız çocuklarına değer verilmediği bir dönemde kız ve erkek arasında ayırım yapmaz onlara gereken değeri gösterirdi. Peygamberimiz (s.a.v.) ne zaman çocukların yanından geçse başlarını okşar, oyunlarına katılır, onlara selam verir, evine gelen yiyeceklerden ilk önce çocuklara ikram ederdi.<sup>61</sup>

Resul-i Ekrem Efendimiz, İslam toplumunun şekillenmesinde ve yayılmasında gençlere büyük görevler vermiştir. Oldukça genç yaşlardaki Mu’sab b. Umeyr ve Muaz b. Cebel’i İslam davetçisi olarak görevlendirmesi bunu gösterir. Onun davetine ilgi gösterenlerin çoğu gençti. Zeyd b. Harise, Abdullah b. Mesud, Erkam b. Ebi’l Erkam, Mus’ab b. Umeyr, Cafer b. Ebi Talip henüz yirmili yaşlarındaydılar. Bunlardan Erkam b. Ebi’l Erkam, o zor günlerde evinin tebliğ için kullanılmasına izin vermiştir.<sup>62</sup>

Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından komşu hükümdarlara gönderilen mektupları yazan Zeyd b. Sabit daha 20 yaşında bile değildi. Peygamberimiz (s.a.v.), bazı savaşlarda sancağı ve komutanlık görevini gençlere vererek onlara olan güvenini göstermiştir.<sup>63</sup>

55 Tirmizî, Birr, 15.

56 bk. Tirmizî, İstizan, 33.

57 Müslim, Cuma, 60.

58 bk. Buhârî, İlim, 18.

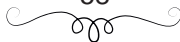
59 bk. Buhârî Zekât, 60.

60 bk. Buhârî, Edeb, 81.

61 Afzalur Rahman, Sîret Ansiklopedisi, C 2, s. 232.

62 Âdem Apak, Sîyer-i Nebi, s. 538-539.

63 İbn Sa’d, et-Tabakât, C 2, s. 259.







## Bilgi Kutusu

Zeyd b. Sabit, Allah Resulü (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde 17 sureyi ezberlemiş olması sebebiyle sahabenin kendisini övücü sözlerle Hz. Peygamber'e tanıttığını anlatır. Bu durumun Nebi'nin (s.a.v.) çok hoşuna gittiğini ve onun için İbraniceyi öğrenivermesini rica ettiğini ifade eder. Zeyd (r.a.), on beş gün geçmeden İbranice yazmayı öğrenmiştir. Bundan sonra Yahudilerden gelen mektupları hem okumuş hem de Nebi'nin (s.a.v.) onlara karşı cevaplarını yazmıştır.

(İbn Sa'd, et-Tabakât, C 2, s. 358.)

Cahiliye Dönemi'nde hor görülen kadın, İslam'ın gelişiyle birlikte sosyal ve iktisadi açıdan erkeklerin sahip olduğu birçok imtiyaza sahip olmuştur. Allah Resulü (s.a.v.) bir bütünün yarısı olarak gördüğü kadınlara sorumluluk sahibi bir birey olarak muamele etmiş ve onların hakkını yemekten herkesi şiddetle sakındırmıştı.<sup>64</sup>

Allah Resulü (s.a.v.), kadınların da katıldığı bayram namazını sahrada kıldırılmış sonra hutbe okumuştur. Kadınların duymadığını görünce onlara sesini işittirecek kadar yakınlarına gitmiş ve nasihatle bulunmuştu. Ayrıca kadınlar Peygamberimizden (s.a.v.) belli günlerde yalnızca kendilerine sohbet etmesini istemişler, o da bu isteği kabul etmişti. Hz. Peygamber devri toplumunda Ümmü'd-Derda, Ümmü Atiyye, Ümmü Seleme, Havle binti Sa'lebe gibi birçok ilim ehli kadın bulunmaktaydı.<sup>65</sup>

Peygamberimiz (s.a.v.) yakınlığına ya da Müslüman olup olmadığına bakmaksızın komşuluğa değer vermiştir. İnsanlar arası ilişkileri geliştirmek adına ensar ve muhacir kardeşliğini tesis etmiş, hatta Medine'deki Evs ve Hazrec kabileleri arasındaki anlaşmazlıkları sona erdirmiştir. Allah Resulü (s.a.v.), tüm insanlığa gönderilmiş bir peygamber olarak herkesi kucaklamış ve kan bağına dayalı bir birliği insanlık paydasında birleştirmeyi başarmıştır.

#### 4. Peygamberimiz Döneminde Eğitim Mekânları

Tebliğ'in ilk yıllarında Allah ve Resulü'ne iman edenlerin sayısı çok fazla değildi. Müminler ibadetlerini bireysel olarak ve gizlice yapıyorlardı. Müslümanların sayısı artınca Peygamberimiz (s.a.v.) onları bir araya topladı. Ancak müşriklerin baskısı arttığı için Müslümanlar, Safa Tepesi'nde bulunan Erkam b. Ebi'l Erkam'ın evinde buluşuyorlardı. Sahabiler, burada Kur'an ve İslami bilgiler öğreniyor, ibadetlerini rahatça yapabiliyorlardı.<sup>66</sup> Bu dönemde yaşanan sıkıntılar, Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla kısmen azalmış, inananlar Kâbe'de ibadetlerini yapabilişlerdir.

Hız. Peygamber, Medineli Müslümanların isteği üzerine onlara Mus'ab b. Umeyr'i öğretmen olarak yollamış ve o, Esad b. Zürrare'nin evinde<sup>67</sup> İslam'ın esaslarını Medinelilere öğretmeye çalışmıştır.

64 bk. Ebû Dâvud, Tahâret, 94.

65 Afzalurrahman, Siret Ansiklopedisi, C 2, s. 41.

66 İbn Hişam, C 1, s. 334-338.

67 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 242.



**Görsel 2.8**

*Asr-ı saâdette eğitim mekânının temsili görüntüsü*

Medine'de İslam'ın anlatıldığı ve eğitim mekânlarına dönüşen diğer yerler ise Mahreme b. Nevfel, Külsüm b. Hidm ve Sa'd b. Heysem'in evleriydi.<sup>68</sup>

Hicretten sonra Medine'de ilk iş olarak mescit inşa edilmesi İslam toplumu açısından önemliydi. Çünkü mescit sadece ibadet yapılan bir mekân değildi. Aynı zamanda eğitim faaliyetlerinin yapıldığı, uzaktan gelen misafirlerin barındığı ve vahiy ile ilgili haberlerin öğrenildiği bir merkezdi. Mescitte Kur'an ve hadis ile ilgili eğitimlerin yanında devletle ilgili görüşmeler de yapılmaktaydı. Mescid-i Nebi; sosyal, hukuki, askerî ve mali işlerin de yapıldığı bir merkez hüviyetine sahipti.<sup>69</sup>



**Görsel 2.9**  
Mescid-i Nebi'nin ve içerisinde bulunan Suffe'nin temsili çizimi

Resul-i Ekrem'in bir mescit yaptırmasının sebeplerinden biri, eğitim öğretim faaliyetini daha verimli ve yaygın biçimde yürütmektir. Allah Resülü (s.a.v.); mescit yapımında kendisi de bizzat çalışmış, yorulmasına engel olmak isteyenlerin teklifini geri çevirmiş, ashabından imtiyazlı bir durumda olmayı istememiştir. Ashab böylece hayatın her safhasında Peygamberimizin (s.a.v.) tepkilerini öğrenmeye devam ediyordu.

Yapılan mescidin etrafına küçük odalar eklenmişti. Buralarda kimi kimsesi olmayan Suffe ashabı kalırdı ve ibadetten geri kalan zamanlarını eğitimle geçirirlerdi. Peygamberimiz (s.a.v.) onlara değer verir ve İslam'ı öğrenme yolunda gayretlerini överdi.<sup>70</sup>

Suffe ehline "kurra" denir ve çevreden talep edildiğinde tebliğ için gönderilenler buradan seçilirdi. Geçimleri Peygamber (s.a.v.) tarafından sağlanmaktaydı.<sup>71</sup>

Nebi (s.a.v.) onların yemek ihtiyaçlarını kendi evinden sağladığı gibi yerel halktan da karşılamış, hazineden onlara da pay ayırmıştır. Gücü yetenler gündüzleri geçici işler yapar, gecelerini eğitime ayırırdı. Burada kalanların sayısı gelip gidenler nedeniyle değişirdi. Medine'de Mescid-i Nebi'den ve Suffe'den başka ibadetin yanında eğitim öğretimin de yapıldığı dokuz küçük mescit daha bulunmaktaydı.<sup>72</sup>

### Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Allah Resülü (s.a.v.) Veda Haccı sırasında Arafat'ta kızıl bir devenin üzerinde ayağa kalkmış bir hâlde Müslümalara şöyle hitap etti:

"Ey insanlar! Bu ay, bu şehir, bu gün nasıl kutsal ve dokunulmazsa canlarınız, mallarınız, şeref ve haysiyetiniz de aynı şekilde dokunulmazdır. Burada hazır bulunanlarınız, bulunmayanlara bunu tebliğ etsin. Olabilir ki sizden duyanlar bu anlattıklarımı daha iyi anlar."

(Buhârî, İlim, 9.)

68 Şakir Gözütok, İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi, s.120-128.

69 bk. Buhârî, Salât, 83; Müslim, Cihad ve Siyer, 59.

70 bk.Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'an, 2.

71 Buhârî, Rikak, 17.

72 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 2, s. 771.

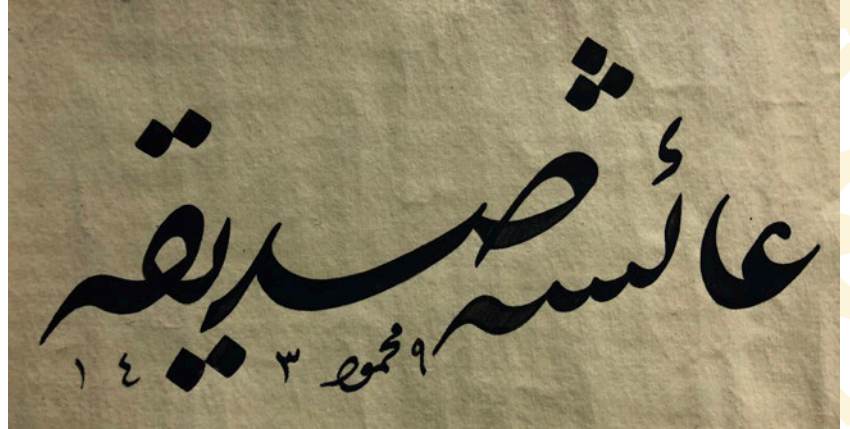
Allah Resulü (s.a.v.) ashabından Bedir Savaşı'nda ele geçirilen esirleri misafir etmelerini ve onlara ikramda bulunmalarını tavsiye etmişti. Amacı onların gönüllerinin hak yoluna ısınmasıydı.<sup>73</sup> Aynı sebeple Medine'ye gelen heyetleri de ashabın evlerine dağıtarak misafir edilmesini sağlamıştır.<sup>74</sup> Peygamberimizin (s.a.v.) bulunduğu her yer, her mekân bir eğitim ortamına dönüşürdü.

### 5. Bir Sahabi Tanıyorum: Hz. Âişe (r.a.)

Babası, Hz. Ebu Bekir; annesi, Kinane kabilesinden Ümmü Rüman'dır. Mekke'de doğan Hz. Âişe'ye, babası Hz. Ebu Bekir'den dolayı "Sıddıka" lakabı verilmiştir. Peygamberimizle (s.a.v.) evlendikten sonra buna "Ümmü'l-müminin"\* lakabı da eklenmiştir. Çocukluğu hakkında fazla bilgi yoktur. Hz. Peygamber ile nişanı hicretten önce, düğünü ise hicretin ikinci yılında yapılmıştır. Şevval ayında gerçekleşen düğün vesilesiyle cahiliyede devam edegelen "Şevval ayında evlenmeme" geleneği de ortadan kalkmıştır.<sup>75</sup> Evlilikleri boyunca Peygamberimiz (s.a.v.) Âişe validemize olan sevgisini göstermekten çekinmemiştir.<sup>76</sup>

Oldukça cesur olan Âişe (r.a.), Uhud Savaşı sırasında su taşımış, yaralılarla ilgilenmişti. Uhud'da Âişe annemizin yaralılara yardıma koştuğunu gören Ka'b b. Malik, onunla Ümmü Süleym'in (r.a.) sırtlarındaki kırbalar ile su taşıdıklarını şöyle haber veriyordu: "Onlar yaralılara su içiriyor, kırbalarındaki su bitince geri dönüp tekrar doldurup geliyorlardı."<sup>77</sup>

Hicretin 11. yılında Peygamberimiz (s.a.v.) rahatsızlandığında Hz. Âişe'nin yanındaydı. Peygamberimiz (s.a.v.) mübarek başı onun kucağındaiken vefat etmiş ve bulunduğu yere defnedilmiştir. Bundan sonra Âişe (r.a.) uzun yıllar yaşadı ve 65 yaşlarındayken Medine'de vefat etti. Vasiyeti üzerine Baki Kabristanı'na defnedilmiştir. Hz. Âişe annemizin hiç çocuğu olmamıştır.



**Görsel 2.10**

Hz. Ebu Bekir, "Sıddık" olarak tanındığından Hz. Âişe validemize "Sıddıka" lakabı verilmiştir. (Hattat Mahmud Şahin hattı)

Hz. Âişe; zekâsı, anlayışı ve hafızasıyla müstesna bir yerdedi. Baba evindeki eğitimini peygamber ocağında olgunlaştırmıştı. O, çokça nafil ibadet eder, günlerini oruç ile geçirirdi. Öksüz ve fakir çocukları himayesine alırdı. Hz. Ömer, halifeliği sırasında kadınlarla ilgili meselelerde Hz. Âişe'ye danışırdı.<sup>78</sup>

73 İbn Hişam, es-Sîre, C 2, s. 288.

74 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 3, s. 432.

75 bk. Müslim, Nikâh, 73.

76 bk. Tirmizî, Menâkıb, 62.

77 Mustafa Fayda, "Âişe" DİA, C 2, s. 201.

78 Mustafa Fayda, "Âişe" DİA, C 2, s. 202-203.

\* Müminlerin annesi.





### Bilgi Kutusu

Sa'd b. Hişam, Hz. Âişe'ye,

– Ey Müminlerin annesi! Bana Resulullah'ın (s.a.v.) ahlakından bahset, dedi.

Hz. Âişe:

– Sen Kur'an okuyorsun değil mi? diye sordu.

Sa'd b. Hişam:

– Evet okuyorum deyince Âişe validemiz:

– İşte Hz. Peygamber'in ahlakı Kur'an'dı, dedi.

(Müslim, Müsafirîn, 139.)

### Hz. Âişe ve İlim

Hz. Âişe, Kuran-ı Kerim'i ve sünneti en iyi bilen ve anlayan sahabilerin başında gelir. O, ilim merakını baba evinde almış, Peygamberimizin (s.a.v.) yanında geliştirerek kuvvetli hafıza ve zekâsı, anlama kabiliyeti, Kur'an ve sünneti en iyi şekilde öğrenme isteği ve imanı sayesinde zirveye ulaşmıştır. Nur suresinde Hz. Âişe hakkında indirilen ayetler bulunmaktadır.



2210 hadis rivayet eden Hz. Âişe yalnızca hadis ilminde değil; tefsir, fıkıh, tarih ilimlerinde ve şiirde de otoriteydi. Resulullah'ın (s.a.v.) sünnetini, ayetlerin nüzul sebeplerini ve farzları çok iyi bilir, ihtiyaç duyulduğunda en doğru görüşü bildirirdi. Ashabın ileri gelenlerinin dahi ona ilmin yarısı kabul edilen miras hususunda sorular sorduğu anlatılır. Olaylara çok yönlü bakabilmesi, detayları değerlendirebilmesi ileri seviyedeydi. Allah Resulü'nün (s.a.v.) yakınında olması sebebiyle her şeyi Hz. Peygamber'e sorarak daha fazla açıklama isteyebiliyordu. Hz. Âişe diğer ilimlerde olduğu kadar tıp ilminde de döneminin ileri gelenlerindendi. Hitabeti de takdire şayandı.<sup>79</sup>

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Âişe'nin evi, hemen herkesin gelip kendisini dinlediği, sorusunu sorup cevabını aldığı bir ilim ve irfan ocağı oldu. Hz. Âişe, Allah Resulü'nden (s.a.v.) öğrendiklerini yalnızca evine gelenlere aktarmakla kalmamış ayrıca mektupla gelen

sorulara cevaplar vererek bildiklerini tüm Müslümanlarla paylaşmıştır. Böylece hadislerin ve bazı fıkhi meselelerin yazılmasına da öncülük etmiştir. Vefatına kadar her yıl hac için Mekke'ye gittiğinde muhtelif yerlerden gelenlerin kendisini ziyaret etmelerine ve soru sormalarına izin vermiştir.<sup>80</sup>

#### Görsel 2.11

Hz. Âişe pek çok ilim dalında söz sahibi bir hanımdı.

<sup>79</sup> İbn Hacer, el-İsâbe, C 7, s. 188.

<sup>80</sup> Mustafa Fayda, "Âişe", DİA, C 2, s. 201-205.



## Okuma Parçası

Ayetlerin nerede, ne zaman ve neden dolayı indiğini en iyi bilen sahabilerden biri olan Hz. Âişe anlatıyor:

“Allah Resûlü (s.a.v.) **‘Ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yapanlar.’** (Mü’minûn suresi 6) ayeti hakkında bana şöyle dedi:

– Ey Sıddîk’ın kızı! Namaz kılıp oruç tuttukları hâlde tefrika çıkaranların namazları ve oruçları kabul edilmeyecektir. Zekât verdikleri hâlde tefrika çıkaranların zekâtları kabul edilmeyecektir.”

(Tirmizî, Tefsir, 24.)

Medine’nin ilim merkezi olma özelliğini sürdürmesinde Hz. Âişe’nin katkısı büyüktür. Onun gerçekleştirdiği eğitim ve öğretim faaliyetleri sayesinde İslami ilimlerin temelleri atılmış, Medine hadis ve fıkıh sahalarında ekol olmuştur.

Hız. Âişe her zaman kadınların eğitim ve öğretimiyle çok yakından ilgilenmiştir. Bu sebeple çevresinde ondan ders dinleyen ve hadis nakleden birçok hanım yer almıştır. Böylece o hem kendi çalışmaları hem de yetiştirdiği öğrencileri İslam dünyasında kadınların ilimle meşgul olmaları gerektiğini göstermiştir.

Hız. Âişe, çevresindeki insanları aydınlatarak hayra yönlendirirdi. Bunu davet bilinci ile yapar, öğrencilerden bir şey beklemek bir tarafa o öğrencilere yardımcı olurdu. Öğrencilerinden Mesruk (r.a.) anlatıyor:



**Görsel 2.12**

*Hız. Âişe,  
İslam’ın eğitimde  
cinsiyet ayrımı  
yapmadığının  
en önemli  
kanıtlarındandır.*

“Hız. Âişe’nin yanına gittiğimde benim için yemek hazırlanmasını emretti. Yemek gelince:

– Buyur ye. Ben hayatım boyunca doyuya yemek yemedim, dedi. Ağlamaya başladı. Ben de onunla birlikte ağladım. Sakinleşince:

– Niçin ağladınız? diye sordum.

– Allah Resulü’nün (s.a.v.) dünyadan ayrıldığı zamanı hatırladım. O Rabbine ulaşincaya kadar bir günde iki kez buğday ekmeği yemedi, dedi.”<sup>81</sup>

Hız. Peygamber’in övdüğü, ilim ehlinin saygı duyduğu bir şahsiyet olan Hız. Âişe, hayatı boyunca bu konumunu muhafaza etmiştir.

81 Tirmizî, Zühd, 38.





## 6. Hadisten Hayata

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :  
مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ

Nebi (s.a.v.) şöyle buyurdu:

*“Kim ilim öğrenmek için bir yola girerse Allah, o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır.”*

(Tirmizî, İlim, 2.)

İnsan, en güzel bir surette yaratılmış olmasına rağmen zayıf ve güçsüz bir varlıktır. Ancak Allah (c.c.) onu öğrenme ve bildiklerini uygulama kabiliyetiyle donatmıştır. İlahi hitabın ilk emrinin “Oku” ile başlaması ve insanın sık sık düşünmeye davet edilmesi dikkate değerdir. Yapılması gereken; gayrete sarılmak, az da olsa devamlılık göstermek, iki günü birbirine denk tutmamaktır.

Allah Teâlâ, Hz. Âdem'i yaratmış ve ona her şeyin ismini öğretmiştir. Böylelikle o, bilgisi sebebiyle meleklerden üstün tutulmuştur. Allah Resulü (s.a.v.) *“Ya öğrenen ya dinleyen veya ilmi seven ol, beşincisi olma, helak olursun.”*<sup>82</sup> düsturuyla bu üstünlüğü korumanın yolunu göstermiştir. Üstelik bu çaba insanın âlemdeki serüvenini de olumsuzluklardan temizleyerek hayatını ferah kılacaktır. İnsan bir imtihan vesilesiyle çıktığı asıl yurduna (cennetine) ancak doğru bilgiyle ulaşabilir. Rahmet Elçisi'nin asırlar ötesinden selam ettiği kardeşlerine yakışacak olan tavır da budur.

Kavlî (sözlü) duadan önce onun kabulü için çalışmak gerekir. Çalışmak, ilmin anahtarıdır. İlimin mutlak kaynağı Allah Teâlâ, onu bu yolda gayret gösterene elbette bahşedecektir.

Allah'a sığın sa'ye sarıl hikmete râm ol

Yol varsa budur bilmiyorum başka çıkar yol<sup>83</sup>

Mehmet Akif, çalışmanın ve bilginin Allah'a sığınılarak hakkıyla yerine getirilebileceğini ifade etmiştir.



### Düşünelim Paylaşalım

**Hadisten Hayata başlığı altında verilen hadisin, günümüz öğrenme serüveninde yol göstericiliği ile ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.**

82 Dârimî, Mukaddime, 32.

83 Mehmet Akif Ersoy, Safahat, s. 449.

**A. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.**

1. Kur'an-ı Kerim'de peygamber anlamında resul ve ..... kelimeleri geçer.
2. Peygamberimiz (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'in önemli bir kısmında geçmiş ümmetlerin ve peygamberlerin ..... bahsetmiştir.
3. Dinin yanlış ve günah olarak nitelendirdiği söz ve davranışlardan sakındırmaya ..... denir.
4. Mescid-i Nebi'nin etrafındaki odalarda günlerini eğitimle geçiren ..... ashabı kalırdı.

**B. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.**

5. Peygamberimizin (s.a.v.) eğitimde kullandığı terğib ve terhib arasındaki farkı kısaca açıklayınız.

.....  
.....

6. Bir adamın Peygamberimize (s.a.v.) kıyametin ne zaman kopacağıyla ilgili sorduğu soruya, "Orası için ne hazırladın?" sorusuyla cevap vermesi Allah Resulü'nün (s.a.v.) eğitimde kullandığı hangi metotla açıklanır?

.....  
.....

7. Peygamberimizin (s.a.v.) eğitim metotlarından nasihat ve vaazı kısaca açıklayınız.

.....  
.....

8. Peygamberimizin (s.a.v.) insanlar arası ilişkilerde yaptığı hangi çalışmalar onun hedef kitlesinin tüm insanlık olduğunun delilidir?

.....  
.....

9. Hicretten önceki eğitim mekânlarını kısaca açıklayınız.

.....  
.....

10. Hz. Âişe'nin ilme katkısını bir örnekle açıklayınız.

.....  
.....

11. "Allah'ın en sevdiği amel az da olsa devamlı olandır." (Buhârî, Rikak,18) Hadis-i şerifi ile ilim arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Kısaca açıklayınız.

.....  
.....

12. Peygamberimizin (s.a.v.) çocuklara davranışları nasıldı? Kısaca açıklayınız.

.....  
.....  
.....



13. Peygamberimizin (s.a.v.) eğitim mekânlarından biri olan Mescid-i Nebi'de ibadet dışında hangi faaliyetler yapılmaktaydı?

.....

.....

.....

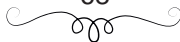
**C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.**

14. Aşağıdakilerden hangisi ülü'l-azm sıfatı bulunan peygamberlerden değildir?

- A) Hz. İbrahim
- B) Hz. Yakup
- C) Hz. Musa
- D) Hz. İsa
- E) Hz. Nuh

15. Aşağıdakilerden hangisi yanlış inanç ve düşüncelerin tashihi metodu-na örnek verilebilir?

- A) Namazın vaktinde kılınması
- B) Amelin az da olsa devamlı olması
- C) Hz. Peygamber'in çocuk ağlaması duyduğunda namazı kısa tutması
- D) İtibarlı birisi suç işlediğinde görmezden gelinmemesi
- E) İhlasla amelde bulunmanın öneminin belirtilmesi



16. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Âişe'nin lakaplarından birisidir?

- A) Zinnureyn
- B) Ümmü Süleym
- C) Ümmü'l-mü'minîn
- D) Tahire
- E) Ümmü Rüman

17. *“Kul bir günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta belirir. Eğer sahibi pişman olur tövbe ederse kalbi yine parlar. Günaha devam ederse bu leke çoğalır. Nihayet öyle bir duruma gelir ki leke bütün kalbi istila eder.”* (İbn Mâce, Zühd, 29)

**Bu hadisin vurguladığı eğitim metodu aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Öğretimde uygulamaya önem vermesi
- B) Muhatabının özelliklerini gözetmesi
- C) Sevgi, şefkat ve merhameti esas alması
- D) Nasihata önem vermesi
- E) Kalp ve nefis eğitimini öncelemesi

18. Hz. Âişe'nin hadis dışında başarılı olduğu ilimler hangi şıkta doğru olarak verilmiştir?

- A) Tefsir, fıkıh, tarih
- B) Şiir, matematik, coğrafi ilimler
- C) Fen bilimleri, edebiyat
- D) Tarih, coğrafi ilimler
- E) Fen, sosyal bilimler

“Allah’ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim, (farklı yapılardaki) topraklara düşen bol yağmura benzer. Bunlardan bazıları temizdir, suyu alır, bol bitki ve ot yetiştirir. Bazıları kuraktır, suyu (yüzeyinde) tutar. Bu sudan insanlar yararlanır; hem kendileri içerler hem de (hayvanlarını) sularlar ve ziraat yaparlar. Diğer bir toprak çeşidi de vardır ki dümdüzdür (Ona da yağmur düşer.). O ne su tutar ne de bitki yetiştirir. Allah’ın dinini inceden inceye kavrayan, Allah’ın beni kendisiyle gönderdiğinden (hidayet ve ilimden) faydalanan, öğrenen ve öğreten kimse ile (bunları duyduğu vakit kibrinden) başını bile kaldırmayan ve kendisiyle gönderildiğim Allah’ın hidayetini kabul etmeyen kimsenin misali işte böyledir.”

(Buhârî, İlim, 20.)

**19, 20, ve 21. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.**

**19. Hz. Peygamber, yağmur ve toprak arasındaki ilişki üzerinden yaptığı benzetme ile nasıl bir öğretim yöntemi kullanmıştır? Bu yöntemin faydaları nelerdir?**

.....  
 .....

**20. Peygamberlerin gönderiliş amaçları düşünüldüğünde metinden çıkarılacak sonuç ne olmalıdır?**

.....  
 .....

**21. “... Diğer bir toprak çeşidi de vardır ki dümdüzdür (Ona da yağmur düşer.). O, ne su tutar ne de bitki yetiştirir...” (Buhârî, İlim, 20.) ifadesiyle kimler kast edilmiştir?**

- A) İlim öğrenmek isteyenler
- B) Öğrenci yetiştirenler
- C) Allah’ın hidayetinden faydalananlar
- D) Hidayet ve ilimden nasibi olmayanlar
- E) Allah’ın dinini inceden inceye kavrayanlar